

К.Апель, Г.Дебор); 10) аналітико-мовленнєвий (Л.Вітгенштейн, М.Дамміт, Г.Бейкер). Методи і підходи дослідження: 1) синергетичний метод дозволяє проаналізувати інформаційне суспільство як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі; 2) метод системного та структурного аналізу дозволяє розглянути суспільство як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем; 3) поєднання синергетичного та системного методів дозволяє пояснити особливості розвитку інформаційного суспільства в нормальному і катастрофічному режимах; 4) структурно-функціональний та інституціональний методи дозволяють розкрити зміст політичних та економічних зрушень в інформаційному суспільстві; 5) антропологічний та соціологічний підходи дозволяють проаналізувати соціо-антропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри інформаційного суспільства та інформаційної культури за умов глобалізації. В рамках дослідження будуть застосовані сучасні принципи тріалектики. Головною ідеєю є ідея «інформаціологічного суспільства», що здійснює свою еволюцію до «суспільства знань» [1].

Головною гіпотезою дослідження, яка є новою і може радикально зрушити теорію, є ідея пошуку інноваційних механізмів інформаційного суспільства, що формують суб'єкт-суб'єктне управління, що може сприяти інформаційній єдності, механізмів регуляції і саморегуляції соціуму за прикладом аутопоєзисних систем (Матурана, Варела). Робочі гіпотези: однією з головних гіпотез дослідження є гіпотеза техногуманітарного балансу, яка являє собою концептуальну модель дослідження глобального інформаційного суспільства, є новою і описує механізм загострення і подолання криз планетарного масштабу. Гіпотеза техногуманітарного балансу виявляє закономірну взаємозалежність між трьома змінними – технологічним потенціалом країни – інформаційним суспільством, якістю культурних регуляторів і внутрішньою стійкістю інформаційної культури, яка допомагає пояснити явища, коли в результаті масштабної антропогенної кризи відбувається не саморуйнація соціального соціуму країни, а його кардинальна перебудова завдяки інформаційній культурі, яка відіграє роль компенсаторського фактору, який включається в періоди катастроф, трансформацій і перебудов, системних криз, які сприяють відновленню порушеного балансу інструментального і гуманітарного характеру, та слугують подоланню інформаційних війн та забезпечення інформаційної безпеки суспільства в умовах глобального соціуму, що потребує свого аналізу (О.Пунченко). Глобальне мислення - такий тип мислення, в якому найвищої цінності набувають обмін інформацією, знаннями та досвідом, які долають національні, функціональні та бізнесові бар'єри. Глобальне розумове спрямування - інструмент глобального мислення, спеціальний розумовий фільтр, за допомогою якого індивідуальності та організації усвідомлюють шляхом навчання і різних випробовувань тенденції розвитку світових процесів.

В основі інформації як головного мегатренду інформаційного суспільства теоретико-методологічне

обґрунтування, що дозволяє глибоко проникнути в сутність проблеми, що обговорюється: 1) отримання нових знань, в контексті теоретико-концептуального обґрунтування концепції розвитку сучасного українського суспільства в умовах глобалізації, що зумовлює орієнтацію України на інтеграцію до міжнародної спільноти та включення в глобалізаційні процеси; 2) теоретико-методологічне обґрунтування нових законів, пов'язаних з розробкою закону техногуманітарного балансу, що базується на основі економічних, політичних, соціальних, духовних засад, направлених на інноваційний розвиток суспільства; а) закон кібернетичної теорії, який виражає пропорційну залежність між внутрішньою різноманітністю системи та її потенціалом в якості суб'єкта чи об'єкта управління; б) закон ієрархічних компенсацій – виражає залежність між організаційними рівнями складної системи, а саме зростання різноманітності на верхньому рівні повинно забезпечуватися обмеженням різноманітності на попередніх рівнях, і, навпаки, зростання різноманітності на нижчому рівні організації сприяє руйнації на верхньому рівні), доповнює фундаментальний закон кібернетичної теорії систем як закону необхідної різноманітності (фізичної, біологічної, соціальної); в) закон генетичних типів криз, який включає аналіз: а) екзогенної – кризи, зумовленої переважно спонтанними змінами середовища, до якої система не поспіває адаптуватися; б) ендогенної кризи, що зумовлена переважно внутрішньою програмою розвитку організму (зростання кризи в онтогенезі); в) ендо-екзогенної кризи, що зумовлюється змінами в середовищі внаслідок власної активності системи; 3) в результаті впровадження нових законів буде сформована нова теорія - філософії розвитку українського соціуму в умовах глобалізації та інтеграції України до загальноєвропейського економічного простору; 4) сформовані нові методи - нелінійної динаміки, що базується на використанні альтернативних методів і принципів: відкритості, врахування нелінійних ефектів, когерентності, системної узгодженості, коєволюції еволюційних процесів, використання експліцитного і прогнозованого потенціалу наукового мислення [2].

В основі синергетично-діалектичної моделі розвитку інформаціологічного суспільства - вироблення механізмів інноваційного розвитку суспільства, що відповідає стратегічним пріоритетам розвитку сучасного світу в умовах когнітивного (альтернативного, рецептивного, інформаційно-комунікаційного) менеджменту.

Список використаних джерел та літератури

1. Пунченко О.П. Цивілізаційне измерение истории человечества: [монография] / О.П. Пунченко. – Одесса: Астропринт, 2013. – 448 с.
2. Соснін О.В. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): Навчальний посібник / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, О.Є. Постол. – К. : Центр навчальної літератури, 2015. – 556с.

Максим Галіченко (Житомир, Україна)

РЕФЛЕКСІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО КОНФЛІКТУ ЗАХІД-РОСІЯ У ПРАЦЯХ А. ДЖ. ТОЙНБІ ТА С. ХАНТИНГТОНА

Abstract

The article deals with the conflict between Russia and the West, which is due to their belonging to different civilizations. Conflict analysis is based on the works of A. J. Toynbee and S. Huntington.

Key words: *Orthodoxy, empire, civilization, Russia, West, conflict.*

Після анексії Криму та розгортання протистояння у східних областях України суттєво погіршилися відносини між

Заходом та Російською Федерацією. Причиною загострення стала спроба Росії переглянути існуючий після Другої

світової війни світовий порядок. Окрім того можна спостерігати спробу реваншу за поразку у «Холодній війні», яка завершилась розпадом Радянського Союзу та соціалістичного табору. На підтвердження цього можна згадати висловлювання В. Путіна, що розпад СРСР є найбільшою катастрофою ХХ ст.

Отже, спроба реваншу за поразку у «Холодній війні» зумовлює необхідність аналізу суперечностей, які упродовж історії складались у відносинах Росії з Заходом. Зазначений конфлікт можливо досягнути на підставі цивілізаційного підходу, що дозволяє пояснити конфронтацію у відносинах між державами на основі різниці у культурі та релігії. Ця різниця робить неможливим «кінець історії», який свого часу проголосив Ф. Фукіяма. Він сподівався, що поступове поширення ідеалів західної демократії та ліберальної економіки призведе до уніфікації світу на основі цивілізаційної моделі Заходу. Проте, сучасний світ не є однополярним. Існують альтернативні моделі розвитку суспільства та держави. Прикладом найбільш радикального заперечення західних цінностей є «Ісламська держава».

Починаючи з 2009 року у Росії розпочалась робота щодо розробки власного геополітичного та цивілізаційного проекту, який має у своїй основі відмінні від Заходу цінності. Одним з варіантів такого проекту є концепція патріарха Кіріла «Руський світ». «Вірю, – заявив Патріарх, – що тільки згуртований «Руський світ» може стати сильним суб'єктом глобальної світової політики, сильнішим за всі політичні альянси» [1]. В основу «Руського світу» покладені православна віра, російська мова та культура, а також спільна історична пам'ять. Таким чином, концепція «Руський світ» – синтез культурного, релігійного та мовного підходів до трактування поняття «цивілізація» у сучасній науці.

Рефлексію цивілізаційного конфлікту між Заходом та Росією варто розпочати з аналізу праць А. Дж. Тойнбі, адже їх створення припало на період розгортання «Холодної війни». Учений стверджував, що після завершення Другої світової війни світ опинився поділений між США та СРСР, які є альтернативами втілення колосальних матеріальних сил людства. Їх протистояння може знищити людство, а тому потрібно знайти серединний шлях, у пошуку якого великого значення дослідник надавав релігії [2, с. 8]. В основі протистояння між Заходом та СРСР лежить духовне суперництво ідеологічних механізмів. Комунізм є відповіддю з боку Росії на виклик Заходу. Відносини між Росією та Заходом відображають протистояння між західною цивілізацією як агресором та іншими цивілізаціями як жертвами. Західна цивілізація є постійним викликом для Росії. Саме тому остання завжди намагається будувати власний цивілізаційний проект, шукати своє місце між Сходом та Заходом. Таким чином, А. Дж. Тойнбі пояснює причини, які зумовлюють сучасну Російську Федерацію намагатися побудувати власний «Руський світ».

Для А. Дж. Тойнбі цивілізація передусім є ідентифікацією з культурою, системоутворюючим елементом якої є релігія. Для Росії ідентифікатором постає православ'я, а також спадок Візантійської імперії. Саме тому зіткнення Заходу та Росії є невідворотним, бо воно продовжує протистояння Заходу та Візантії, яке пронизує всю історію середньовіччя [2, с. 15].

Учений вважає, що після прийняття Київською Руссю за часів князя Володимира православ'я, Росія отримує спільну історію з Візантійською імперією, яка характеризується суворою боротьбою проти агресії Заходу та Сходу. У результаті в XV столітті Візантія припиняє своє існування під натиском турків, а Росія витримує випробування під владою Золотої Орди та створює власну могутню централізовану державу, спроможну протидіяти іноземним вторгненням. Московська держава залишається єдиною незалежною державою, у якій сповідують православну віру. Невизнання Російською православною церквою умов Флорентійської унії дозволяє проголосити себе носієм справжнього православ'я. А. Дж. Тойнбі наголошує на тому, що Москва не є узурпатором ролі Візантійської імперії, адже Росія лишається

єдиною спадкоємицею (Росія єдина православна держава, яка зберегла свою незалежність у XV ст.). Росія не має жодного гріха перед Візантією [3, с. 510]. Саме тому стає закономірною думка, що після падіння Константинополя, який зрадив православну віру, вірна Москва стає Третім Римом. «Немає сумнівів, що досвід державного будівництва переконав росіян, що Росія – свята країна з унікальною долею. Російська віра у святість змогла пережити політику вестернізації Петра I та підпорядкувати своїм потребам західну ідеологію... Російський комунізм ХХ століття, російське слов'янофільство та російська першість в православному світі XV століття були послідовним виразом віри в те, що Росія має істину, яка дозволить її розвиватись за умов, коли Захід буде занепадати...» [2, с. 226-227]. Отже, унікальність Росії втілюється в ідеологемі «Москва – Третій Рим», що передбачає можливість втілення Царства Божого через існування православного царства, у якому має бути забезпечена симфонія між царською та церковною владою. Цар має бути захисником православної церкви та її прав, а церква має діяти в інтересах людей. Головним завданням православного царства є боротьба з гріхом.

Проте реалізація ідеологемі «Москва – Третій Рим» призупинена церковним розколом середини XVII ст., котрий підірвав віру частини православного населення в Московське царство як останню православну імперію. Старовіри розійшлися у тлумаченні «Третього Риму» з офіційною церквою. Відходом від реалізації зазначеної ідеологемі стала політика Петра I, яка перетворила Росію з православно-християнської універсальної держави на динамічну локальну державу, що постає частиною європейської системи. На думку А. Дж. Тойнбі, перенесення столиці з Москви до Санкт-Петербурга та ліквідація патріархії не змогли знищити ідеологему «Москва – Третій Рим». Вона буде відроджена слов'янофілами, які знову проголосять унікальну всесвітню місію та неповторну долю Росії [3, с. 511].

Дослідник вважає, що греки принесли на Русь ідею власної релігійної переваги над Заходом, як носієм зіпсованого варіанту християнства. Також Росія перейняла від Візантійської імперії модель тоталітарної держави, у якій церква підпорядковується інтересам світської влади. Ця обставина разом з недовірою до Заходу змушує Росію постійно будувати контрсвіт, яким певним чином і є «Третій Рим». А. Дж. Тойнбі робить висновок, що за умов інтенсивного впливу Російської православної церкви на суспільство у ньому будуть утверджуватись месіанські погляди щодо ролі та місця Росії в світі.

Ідеї А. Дж. Тойнбі знайшли розвиток у працях відомих американських вчених З. Бжезжинський та С. Хантінгтон. Вони наголосили на необхідності переходу від етнонаціонального до культурного розуміння цивілізації. Головною складністю їх праць є проблема класифікації та географії цивілізацій. Це пов'язано з неможливістю чітко окреслити ареали поширення релігій у сучасному світі. Праця С. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій» сприяла відродженню інтересу до цивілізаційного підходу. Він вважав, що вперше в історії глобальна політика є поліцивілізаційною. Це стає можливим завдяки тому, що процес модернізації відокремлюється від процесу вестернізації, тобто не сприймаються західні ідеали та норми. Відносний вплив Заходу поступово знижується, що супроводжується зростанням економічної, військової та політичної могутності азійських цивілізацій. Завдяки демографічному зростанню іслам має дестабілізувати наслідки для мусульманських країн та їх сусідів. Поступово виникає світовий порядок заснований на цивілізаціях, тобто суспільствах, що мають культурні спільності. Країни поступово групуються навколо провідних центрів своїх цивілізацій. Універсалістські претензії Заходу призводять до конфліктів з іншими цивілізаціями, передусім з ісламом та Китаєм. Хантінгтон упевнений, що західну цивілізацію може врятувати лише заміна уявлень про власне місце у світі. Західна цивілізація унікальна, але не універсальна. Уникнути глобальної війни допоможе

налагодження співпраці між цивілізаціями [4, с. 5].

Учений зазначає, що в сучасному світі існують дев'ять цивілізацій, які знаходяться у стані конфлікту. Основою для об'єднання країн у межах певної цивілізації є передусім релігія. Окремо Хантінгтон виділяв православну цивілізацію, яка, на його думку, має країну-центр – Росію [4, с. 22]. Ця ідея дає підстави для відродження в Росії проектів побудови та утвердження власної цивілізаційної моделі розвитку, принципово відмінної від західної цивілізації. Кожна цивілізація сприймає себе найважливішим центром світу та розглядає історію людства у відповідності до цього розуміння. Саме тому для сучасної Росії важливим є пошук ідеологічних концептів, які могли б переконливо довести її особливу місію в світовому історичному процесі. Саме у цьому можна вбачати зростання останнім часом у Росії намагання звеличити власну історію. Російська Федерація прагне нав'язати іншим народам свої ідеологічні концепти, зокрема власне розуміння події Великої вітчизняної війни. Ця війна сприймається передусім як найвеличніша перемога Росії. Таким чином, перемога, здобута усіма народами

колишнього Радянського Союзу, поступово ототожнюється лише з одним народом та однією країною – Росією. Отже і «Руський світ» має постати як найважливіший геополітичний проект, що спирається на вищі духовні цінності, які втрачені західною цивілізацією. Духовна перевага Росії над Заходом є беззаперечною.

Список використаних джерел та літератури :

1. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на торжественном открытии III Ассамблеи Русского мира – Режим доступу до джерела: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>
2. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории : Сборник / А. Дж. Тойнби. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 592 с.
3. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби. – М. : Айрис-пресс, 2006. – 640 с.
4. Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантінгтон. – М. : АСТ, 2006. – 261 с.

Ксенія Гуржу (Київ, Україна)

РОЛЬ МІФОЛОГІЧНОГО В ТОНАЛЬНОСТЯХ КИЇВСЬКОГО ЄВРОМАЙДАНУ

Abstract

The article offers a look at the such region social reality like a city. It is proposed to take a look at The Euromaidan as the result of conflict-factors in conjunction with deterministic myth of the city, the strategies of behavior of citizens.

Key words: *social reality, city, the myth city's, Euromaidan.*

Стан соціального самопочуття настроїв українців, і окремо киян, періодично відстежується соціологічною групою Research&Branding Group. Якщо порівняти показники задоволеності життям, отримані під час опитувань, можна побачити цікаву тенденцію – вони весь час падають. Тобто з кожним роком кияни в соціальному плані почуваються все гірше, зростають тривожність та занепокоєність. Але є ще один тренд, що стійко простежується, починаючи з 2010 року (нагадаємо, у лютому було обрано президентом В. Януковича) й аж до тепер рівень невдоволеності життям коливався й переживав піки без будь-яких соціальних заворушень.

В контексті Євромайдану наведені дані дають змогу зробити висновок про відсутність якщо не зв'язку, то залежності між протесними настроями киян (і важливо – мешканців західної України) й загальним фоном соціального самопочуття. Протести припали навіть не на пік невдоволеності.

На момент обрання В. Януковича президентом (2010 рік – 58 %), на момент вимог відсторонити його від влади (2013 рік – від 50 % до 64 %), й на тепер (2015 рік – 70 %) [2]. І це дивно, адже якщо 2013-2014-ті рр. – період Євромайдану (революції гідності) – закінчувалися революційними подіями, то тепер, коли жити стало гірше варто було б очікувати чогось подібного. Але прогнози киян пов'язані з позитивними очікуваннями.

В даній розвідці буде зроблено спробу знайти відповідь на питання: «Чому, при однаковому, а інколи й вищому за звичайний рівень незадоволення кияни (як репрезентативна група нашого прикладу) не підіймалися на протести? Чому названі нами вище роки ці протести виникали й чим були викликані до життя?»

З наведених вище даних видно, що реакція киян не послідовна, нелінійна. Нелінійність стратегій поведінки соціально організованих спільнот, до яких відносяться й городяни, витікає й належить до кола питань пов'язаних з соціальною дійсністю й навіть життєвим світом людини.

Ведучи мову про соціальну реальність, та, власне, про соціальну реальність міста як одного з її модусів варто звернутися до евристичного потенціалу розроблюваної

концепції міфу міста. Основна проблематика міфу міста актуалізується в наукових статтях Яна Пауля Гінріхса «Міф Одеси», О. Білокобильського «Міф Донецька», О. Тараненко «Донецька міфологія: смена концептов, или Уголь, Розы и Футбол» тощо. Вести мову про міф Києва ми можемо в контексті робіт К. Сігова, що простежує київський топос європейського міфу, Д.С. Бураго, який розглядає «міф Києва» як художній концепт. Важливі для нас також роботи що прямо не ведуть мову про міський міф, але тим чи іншим чином відображають його внутрішню логіку, наприклад С.В. Герасимчук проводить паралель «Київ – Єрусалим», чи навіть «Єрусалим – Константинополь – Київ», або С.Б. Кримський в дослідженнях якого йдеться про культурні архетипи Києва.

Вітчизняна наука останнім часом все частіше звертається при розв'язанні подібних питань до категорій неklasичного підходу, можна навіть вести мову про появу певної традиції. Зокрема, Л. Бевзенко та І. Добронравова (теорія постнекласичної раціональності) [1; 4], вже успішно використовують розроблений на основі синергетичного інструментарію так званий «соціосоорганізаційний підхід». За ним соціальний простір визначається соціальним порядком. Соціальний порядок складається із штучного (спеціально організовані структури та інститути суспільства) та з природнього – це самоорганізовані структури.

Шукаючи відповідь на питання, який імпліцитний фактор зіграв роль аттрактора після організації Євромайдану, крім явних вже не раз пропонованих за рік по події причин, можемо звернутися до вже наявних спроб пояснити міську соціальну систему з позицій синергетичного підходу, й поглянути на городян, як на самоорганізовану спільноту, джерелом нелінійності прийняття рішень якої є міф міста, який виступає граничним контекстом міського життя [Див. 5, с. 310-318].

Цей ірраціональний чинник, основа природнього соціального порядку – це приналежність киян до принципово відмінного міфологічного наративу ніж той до якого належать мешканці міст східної України. Це та міфічна реальність що становила загрозу існуванню київській «неміфічній» реальності й несвідомо артикулювалась в численних